

foto's Koen Moons

Fijnsparbos is paddenstoelenparadijs

Paddenstoelen. Iedereen vindt ze mooi, velen weten dat ze belangrijk zijn, maar wat kun je er als beheerder mee? Vooral behouden wat er al is, bleek op de veldwerkplaats 'Paddenstoelen, waarzeggers van het bos' op 22 oktober. Opvallendste boodschap: stop met het opruimen van de fijnsparbossen, want die zijn het meest waardevol.

— Koen Moons

> EIND OKTOBER. DE EERSTE nachtvorst is al geweest, de regen is even uitgebleven; geen gunstige omstandigheden voor paddenstoelen. Toch worden bij de eerste locatie van de Veldwerkplaats in het Drents-Friese Wold, aan de rand van een kleine zandverstuiving, heel wat soorten gespot. “De echte tolzswam”, weet paddenstoelendeskundige Eef Arnolds te vertellen als we een opvallende platte paddenstoel vinden die wat wegheeft van een boomschijf. “In de loop van de negentiger jaren teruggekomen na een grote achteruitgang vanaf de jaren '50 door te grote stikstofdepositie. Paddenstoelen zijn wat dat betreft goede indicatoren.” Ook een gele vezeltruffel steekt uit het zand. “De enige truffel die een klein beetje boven de grond komt.” Als snel speelt de discussie op of het nou wel zo goed is dat we hier paddenstoelen staan te plukken. Moeten beheerders dat hun bezoekers verbieden? “Uit onderzoek in het buitenland is gebleken dat in gebieden waar veel geplukt wordt, de paddenstoelen niet achteruitgaan”, heeft Arnolds vernomen. “Het is net als appels plukken.” Ook een specifieke soort voor deze plek wordt gevonden, de bruine ringboleet. Arnolds: “Dat is een mycorrhizaschimmel, waarbij de schimmeldraden verbonden zijn met de haarwortels van de boom. De bomen die hier groeien hebben te maken met extreme omstandigheden en hebben deze mycorrhiza nodig om te overleven. Een van de belangrijke functies van paddenstoelen in een ecosysteem.”

Waardevol sparrenbos

In de presentatie waarmee Arnolds de dag begon, benadrukte hij al het belang van fijnsparbossen. Als tweede locatie bezoeken we dan ook een fijnsparbos. Een bostype dat tegenwoordig voor bosbouw weinig waarde heeft en ecologisch ook niet als waardevol wordt gezien. Veel sparrenbossen worden dan ook omgevormd tot loofbos. Niet doen, zegt de mycologische vereniging. Want juist sparrenbos is het habitat voor vele bijzondere paddenstoelen. “Je kunt hier zo 200 soorten vinden”, vertelt Rob Chrispijn, voorzitter van de Nederlandse Mycologische Vereniging. “Van het voorjaar stonden hier duizenden exemplaren van de zwarte bekerzwam, een ernstig bedreigde soort. Dat is zo'n soort die echt van sparrenbos afhankelijk is.” Deze ‘voorjaarsbloeiër’ zien we nu niet, maar het stuk bos is inderdaad bijzonder rijk aan paddenstoelen. Op de grond, op stammen, takjes, naalden, kegels, dood en levend hout, overal komen de vruchtlichamen van de schimmels tevoorschijn. Hier hebben we de dennensatijnzwam”, wijst Arnolds. “Dat is een karakteristieke soort voor naaldbos. Gevoelig voor stikstof, dus daardoor bedreigd. En hier hebben we andere typische soort, de dennenmycena,

die groeit op de naalden.”

Maar wat maakt een sparrenbos nou zo geschikt voor paddenstoelen, vraagt een deelnemer zich af. “Het microklimaat”, antwoordt Arnolds. “Het is heel vochtig, veel mossen en geen vergrassing op deze plek. Een natuurlijk sparrenbos is nog beter. Ik heb in Zweden gezien hoe een natuurlijk sparrenbos er uit ziet. Dat is veel dichter, het sparrenbos zoals hier is veels te open. Het zou een vrijwel ondoordringbaar moeten zijn.” Maar de te kleine dichtheid van het sparrenbos is geen belemmering voor de vele soorten die er nu al voorkomen. Wel wordt op veel plekken in Nederland fijnspar opgeruimd, mede vanwege de veronderstelde lage natuurwaarde. Die is er dus wel degelijk, meent de mycologische vereniging. De vereniging bracht daarom dit jaar een brochure uit om beheerders hier op te wijzen.

Bermen maaien

Wat kan een beheerder nog meer doen, naast het sparen van het sparrenbos?

“Oud bos en dood hout zijn altijd gunstig voor paddenstoelen. Maar er zijn specifieke gevallen waarbij het beter is om takresten weg te halen, zoals in bossen op voedselarme bodem. Takken zorgen daar voor teveel verrijking, waar juist veel bijzondere paddenstoelen erg gevoelig voor zijn. Verder is het maaien van lanen en bermen belangrijk. Voor veel paddenstoelen vormen lanen en wegbermen een uitwijkplaats, omdat deze plekken vaak wat schraler zijn door het maaien en doordat bladeren er weg waaien. Bermen en lanen worden nu steeds vaker niet gemaaid, waardoor ze verruigen en paddenstoelen daar verdwijnen.”

Al bij het aanleg van bos zijn maatregelen te nemen ten gunste van paddenstoelen in een later stadium van de bosontwikkeling, vooral als het gaat om voedselarme bodems. “Aanvangsbemesting zorgt voor oninteressante paddenstoelsoorten in een later stadium”, zegt Arnolds. “Diepploegen, waardoor de minerale bodem omhoog komt, is veel interessanter.”

Gek genoeg kan een beheerder ook met onnatuurlijke ingrepen paddenstoelen helpen. Veel paddenstoelen die zijn verdwenen door verzuring, hebben namelijk weten te overleven door de gunstige bodemeigenschappen aan de randen van schelpenpaden. De mycologen adviseren daarom deze fiets- en wandelpaden in stand te houden.

Stormbos

Voordat we gaan bekijken wat een schelpenpad kan opleveren, bezoeken we eerst een andere bijzonder locatie: een omgewaaid bos. Bij een hevige storm in 1972 is dit bos, genaamd het Van Tienhovenpark, grotendeels omgewaaid. De toenmalige eigenaar, een particulier, besloot

Eef Arnolds

Echte tolzswam

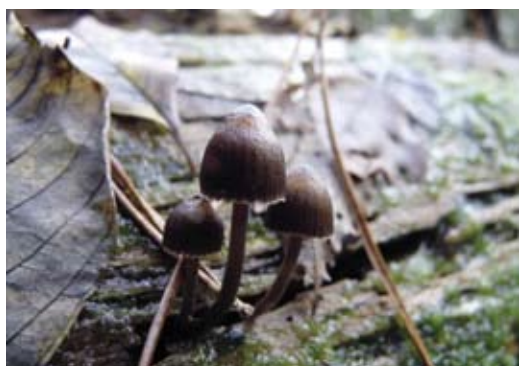
Groene anijszwam

Tonderzwam

Dennenvlamhoed

Bundelchloormycena

niets op te ruimen. Nu is een regeneratie te zien met vooral fijnspar, den en op open plekken lijsterbes. Daartussen staan fijnsparren van zo'n 120 jaar, die de storm wel hebben doorstaan. Overal is dood staand, liggend en hangend hout te zien, wat veel plaats biedt voor afbrekende schimmels. Ieder plekje kent z'n typische paddenstoelen. "Dit is de stekeltrilzwam, ook wel ijszwam genoemd. Die is typisch voor het laatste verteringsstadium van sparren", wijst Arnolds. "Ook de goudvinkzwam, een rode lijstsoort, is een typische naaldhoutsoort. Toch groeien ook loofboomsorten op naaldhout. "Dit is het enige land waar dat gebeurt", aldus Arnolds. "Dat heeft te maken met de stikstof-koolstofverhouding. Door de grotere stikstofneerslag gaat het naaldhout op loofhout lijken."

Tot slot wordt de sterk naar 'zwembad' geurende bundelchloormycena gevonden. "Een echte oerbossoort, komt voor op hele oude boomlijken."

Schelpen

De vondsten van bijzondere soorten gaat verder als we zijn aangekomen bij het schelpenfietspad. Opvallend is de wonderlijk uitziende grote aardster. "De Grote aardster is een van de paddenstoelen die door vermesting en verzuring de laatste 50 jaar achteruit zijn gegaan. De vermesting valt in dit fijnsparbos mee en om de effecten van verzuring te ondervangen, groeit deze aardster vlak bij dit schelpenpad waar de bodem licht basisch is", vertelt Chrispijn, die zelf de paddenstoelen in dit proefvlak inventariseert. "Dit is een voorbeeld van een soort die gevoelig is voor verzuring en naast het pad een refugium heeft gevonden. Maar er komen ook soorten voor die eerder niet in deze omgeving voorkwamen, maar door de kalk uit het schelpenpad zich hier hebben kunnen vestigen."

Grote aardster

Kamfergordijnzwam

In het proefvlak langs het schelpenpad zijn maar liefst vijftintig Rode Lijstsoorten gevonden. Naast hun zeldzaamheid, hebben ze ook prachtige namen: zwarte knotszwam, hertentruffel, groene anijszwam, glibberige spijkerzwam en fraaie gifgordijnzwam. Ook voor Chrispijn wordt het een bijzondere dag, want een van de deelnemers wijst hem op een paddenstoel die een kamfergordijnzwam blijkt te zijn. "Die is nieuw!", reageert hij enthousiast. "Een zeer zeldzame soort die alleen op een paar plekken in Drenthe voorkomt. Op deze plek is hij nooit eerder gezien."

Teruggekomen bij het startpunt van de excursie blijken de deelnemers onder de indruk van de paddenstoelenpracht. Maar kunnen ze er ook wat mee? "Ik kijk zeker anders naar sparrenbossen", zegt een medewerker van Staatsbosbeheer. "Dat wil niet zeggen dat we paddenstoelen altijd zullen beschermen. Het blijft altijd een afweging, want met elke ingreep voor de ene soort benadeel je een andere soort. Paddenstoelen zijn natuurlijk ook geen onderdeel van het natuurbeleid, dus het is iets wat van de beheerder zelf moet komen. Maar ik denk zeker dat ik er meer rekening mee ga houden."<